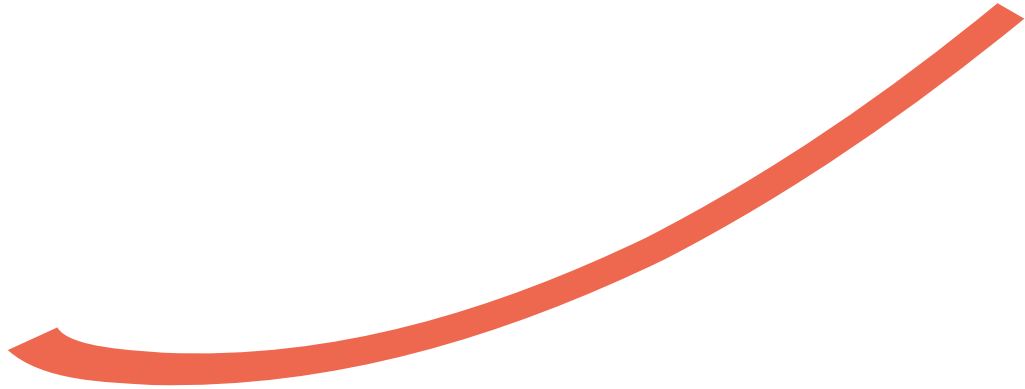

EDUCAR PER SER LLIURES

La llibertat ultrapassa la llei natural més enllà del que és tangible, amb un viatge als paratges de la llibertat interior, la que depèn directament de la consciència. Com a pedagogs cal creure en l'assoliment d'aquesta llibertat pura, malgrat el camí sigui llarg i amb obstacles.

JORDI GARCÍA CEHIC
Col·legiat núm. 761
Barcelona, juliol de 2013

“He experimentat al meu propi cos –a la meva mateixa ànima- que necessitava el pecat, la voluptuositat, l’afany de propietat, la vanitat, i que precisava de la més vergonyosa desesperació per aprendre a vèncer la meva resistència, per instruir-me a estimar el món, per no comparar-lo amb algun món desitjat o imaginat per una perfecció inventada per mi, sinó deixar-lo tal i com és i estimar-lo i viure’l a gust”.

Hermann Hesse (1968): Siddharta

L’Antropologia és una de les ciències de referència pels investigadors i professionals de la Pedagogia i és dins del marc de l’Antropologia de l’Educació quan podem il·luminar un dels moments clau de la Filosofia postmoderna: quan ressorgí el Panoptisme l’any 1975, a través de la publicació “Vigilar i Castigar: Naixement de la Presó” on l’autor de la qual, Michel Foucault, traslladà el concepte del model de presons dissenyat per Jeremy Bentham, l’any 1791, a l’Estat del Benestar.

Aquell disseny arquitectònic innovador del segle XVIII facilitava al guarda –també anomenat opticó- la vigilància del reclus en tot moment mitjançant un entramat escrupolosament elaborat i, en el centre del qual, s’alçava majestuosament una torre de vigilància amb la finalitat de mantenir al pres dins del seu camp de visió sense que fora conscient.

El filòsof francès cristal·litzà la figura de dita torre com una metàfora representativa de la xarxa institucional que conformava les societats modernes: els centres hospitalaris, els espais religiosos, els exèrcits, les organitzacions empresarials i els centres d’ensenyament, entre molts altres. Tots aquests, ens d’un entramat amb la finalitat de mantenir el poder imperant a la zona més elevada de la torre per utilitzar dites institucions a la seva mercè –com si es tractessin de laboratoris per la modificació de la conducta humana- i poder beneficiar-se dels resultats obtinguts a través de les investigacions realitzades per professionals de la Pedagogia, la Psicologia i la Sociologia, entre d’altres disciplines.

Llavors, ens podem considerar éssers lliures? Una resposta la podem trobar a les reflexions de B. F. Skinner. Per l’autor de la polèmica obra “Més Enllà de la Llibertat i la Dignitat”, si bé és cert que s’han realitzat esforços per reduir els estímuls aversius de totes les formes de control intencional, s’ha comès una equivocació al definir la llibertat en termes d’estats mentals o sentiments.

El control aversiu intencional conforma l’esquema de la relació social: a l’ètica, la religió, el govern, l’economia, l’educació, la psicoteràpia i a la vida familiar i, davant d’això, només es poden exercir tres respostes possibles: obeir a l’avorsor per evitar les seves represàlies, situar-se lluny del seu abast per no rebre els seus estímuls condicionats o atacant aquells que generen les condicions aversives per reduir el seu radi d’acció.

Potser per Skinner la noció de llibertat només es podia emmarcar dins d'uns paràmetres tangibles: biològics, físics i socials; però si ens aturem davant les definicions d'autors com Gottfried Leibniz, el qual afirmava que la llibertat consistia en la capacitat de fer el que un vol fer o en el poder voler allò que es pot assolir; o del mateix Voltaire, qui entreveia el sorgiment de la llibertat quan fem allò que volem fer, encara que no puguem deixar de voler allò que realment desitgem; ens adonem que la llibertat pot ultrapassar les lleis de la pròpia natura. És, a partir d'aquest precís instant, quan traspassem allò tangible i iniciem un viatge transitori a través dels paratges de la llibertat interior.

Malgrat sembli paradoxal, potser la llibertat només sigui una percepció il·lusòria elaborada des de la torre de vigilància del sistema lliberal per satisfer les nostres inquietuds vitals, fent-nos creure que podem escollir lliurement, tal i com argumenta el filòsof i psicoanalista lacanià Slavoj Žižek.

Fruit de les reflexions extretes a partir dels estudis realitzats pel psicòleg experimental Jean-León Beauvois al voltant de les implicacions de la llibertat d'escollir dels subjectes, es van poder identificar tres formes de legitimació de l'exercici autoritari: la autoritària pura, la totalitària i la lliberal; i de les tres, es podria considerar la lliberal com la forma més perillosa de totes, ja que dins d'aquest paradigma les raons d'obediència estaven integrades de forma natural dins l'estructura psicològica interna del subjecte.

En realitat volem allò que creiem que desitgem? Segons el filòsof eslovè, la contradicció sorgeix quan prenem consciència de què els subjectes lliberals són els menys lliures, ja que modifiquen la percepció o opinió de si mateixos acceptant allò que se'ls ha imposat com si hagués estat originat per la seva pròpia natura, sense ser conscients de la seva subordinació cap a una forma de poder invisible.

Un exemple representatiu de les implicacions educatives d'aquesta concepció de la llibertat postmoderna el podem localitzar en la transformació de l'esquema comunicatiu entre pares i fills; quan, enlloc de proveir d'ordres directes per ser complertes, s'ha fet extensiu l'ús de condicionals per part dels progenitors; tot i això, amb el coneixement per part dels infants d'una obligatorietat soterrada que si no es correspon comportarà conseqüències catastròfiques per a ells.

A partir d'aquí, podem arribar a la conclusió de que existeixen dues tipologies de llibertat: la llibertat formal, és a dir, la llibertat d'escollir dins de les coordenades de les relacions existents de poder; i la llibertat real, la qual designa l'entorn d'una intervenció que va més enllà de les pròpies coordenades establertes.

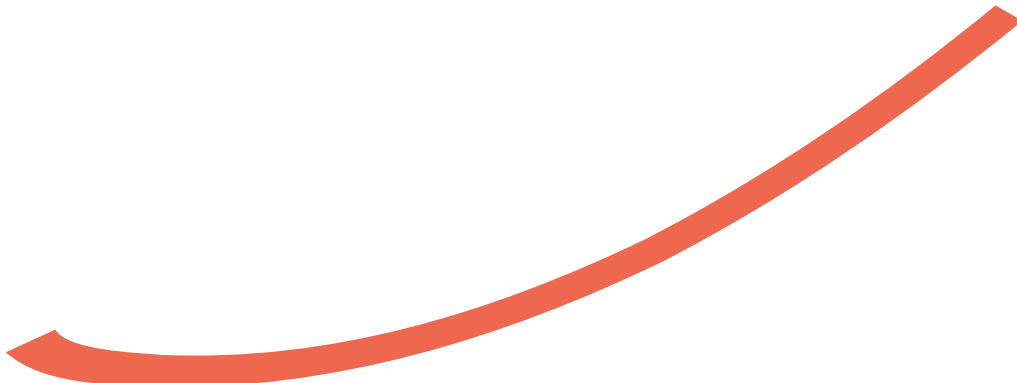
Una de les conclusions a les que podem arribar a partir de les reflexions realitzades fins el moment, és que la llibertat interior depèn directament del nivell de consciència del subjecte. És aquí, quan entra en joc una de les reflexions capitals sobre la llibertat realitzades fins a dia d'avui, aquella que esbossà Viktor Frankl a la seva obra pòstuma *"L'home a la Recerca de Sentit: A l'home se li pot prendre tot excepte una cosa, la darrera de les llibertats humanes, l'elecció de l'actitud personal que adoptarà davant la vida per decidir el seu propi camí."*

Pot ser que sigui l'actitud davant les circumstàncies la que esdevingui un element clau en el procés de transmutació cap un índex pur de llibertat interior. És en aquest precís instant quan l'ego desapareix i el temps es distorsiona, quan tot el teu ésser roman allà mateix, mentre estàs enfocat en el moment present, les teves accions i pensaments es retroalimenten un darrera l'altre, com un riu que flueix lliurement però que sempre roman allà, a la teva espera.

És en aquest moment quan es produeix allò que Mihály Csíkszentmihályi anomenà "flowing", quan et centres exclusivament en aquella activitat que realitzes i tota la teva essència s'equilibra a través d'una harmoniosa combinació d'habilitat i consciència. Com a pedagogs/gues hem de creure en l'assoliment de la llibertat pura, malgrat el camí sigui llarg, estigui ple d'obstacles i per poder instruir als demés per tal que puguin assolir-la, abans tinguem que instruir-nos a nosaltres mateixos per revelar-la.

Fons citades

- Csíkszentmihályi, M.** (1990): *Fluir. Una Psicologia de la Felicitat*. Barcelona: Kairos.
- Foucault, M.** (1976): *Vigilar y Castigar. Nacimiento de la Prisión*. Buenos Aires: Siglo XXI editores.
- Frankl, V. E.** (2005): *L'Home a la Recerca de Sentit*. Barcelona: Edicions 62.
- Hesse, H.** (1968): *Siddharta*. Barcelona: Bruguera.
- Skinner, B. F.** (1972): *Más Allá de la Libertad y la Dignidad*. Barcelona: Fontanella.
- Žižek, S.** (2001): *On Belief*. London: Routledge.

Els pensaments, criteris i judicis expressats en l'article són exclusivament els de l'autor/a
L'article pot ser reproduït, citant-ne l'origen i l'autor/a